

ОЛЕКСІЙ ІВАНОВИЧ БОРОДІН (ДО СТОЛІТТЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)

Я. С. Бродський, О. Л. Павлов, м. Донецьк

Майже двадцять років тому пішов від нас відомий діяч у галузі математичної освіти Олексій Іванович Бородін.

Ім'я О. І. Бородіна добре відомо вчителям математики, які працювали у другій половині минулого століття. Починаючи з першого номера 1966 року журналу «Математика в школі» і закінчуючи шостим номером 1991 року, у кожному можна було ознайомитися з історичними довідками про життя і діяльність видатних вітчизняних і зарубіжних математиків, педагогів-математиків у рубриці «Математичний календар», автором яких був Олексій Іванович Бородін.

Народився Олексій Іванович 30 березня 1916 року на хуторі Мінаєв Дубовського району Ростовської області в сім'ї селянина-бідняка. У тому ж році помер його батько. Можна уявити собі, що довелося пережити знедоленій сім'ї. Раннє дитинство Олексій Іванович провів на хуторі Мінаєв. Там він закінчив трикласну школу, потім продовжував навчання в четвертому класі Дубовської опорної школи. До осені 1931 року працював сільським пастухом. Навчання він почав у сільській школі, а продовжив уже в Ростові. Після закінчення V класу він вступає до ФЗУ зв'язку — там видавали продовольчі картки, такі необхідні для підтримки життя. Училище

він закінчує в лютому 1934 року, після закінчення навчання в ньому працював 7 років монтером, техніком зв'язку. Одночасно без відриву від виробництва з 1935 по 1937 роки навчався на робітфаківі Ростовського інституту сільськогосподарського машинобудування, закінчення якого відкрило шлях до вищої освіти на фізико-математичному факультеті Ростовського університету. На четвертому курсі почалася спеціалізація, і Бородін вибирає алгебру. Його наукові керівники — професори П. С. Попков і В. П. Вельмін.

Війна внесла корективи в навчання. У серпні 1941 року після закінчення 4-го курсу Олексій Іванович складає комплексний державний іспит і направляється разом з іншими випускниками університету в резерв для підготовки до вступу до Військової академії. Він, як і усі його товариші, наполегливо проситься на фронт. Але, аж до особливого розпорядження, йому дають відтермінування: три місяці він працює вчителем математики в Зимовніковському районі Ростовської області і тільки після неодноразових наполегливих прохань на початку грудня 1941 року потрапляє в діючу армію. Нелегкими були армійські роки Олексія Івановича. Він був зенітником, командиром відділення, старшиною окремої фугасної вогнеметної роти, воював у складі морської піхоти, працював у штабі Азовської, Дунайської військових флотилій. Закінчив військову службу О. І. Бородін у Дніпровській військовій флотилії в грудні 1945 року. Його ратна праця відзначена орденом Вітчизняної війни і двома бойовими медалями.

Після демобілізації з 9 лютого 1946 року і до самої смерті 1997 року Олексій Іванович працював у Донецьку, спочатку в педагогічному інституті, а після його реорганізації в 1964 року — в університеті.

Моральний досвід важких випробувань допомагав йому і в мирні дні. За роки війни багато що з придбаного в університеті виявилось забутих, і колишній старшина 1-ої статті

СЕРЕНАДА МАТЕМАТИЦІ

вступив у новий бій — за набуття професійних якостей викладача вищого навчального закладу і науковця.

Ще студентськими роками Олексій Іванович цікавився теоретико-числовою проблематикою. Але війна на довгі роки відірвала його від занять математикою. Не можна творити без фундаменту, а в ньому за чотири військові роки утворилося чимало прогалин. Ліквідувати їх доводилося своєю завзятістю, своєю волею, але цього Бородіну не позичати. Довелося починати наукові дослідження практично з нуля. Кандидатський іспит за фахом він здавав своїм студентським науковим керівникам — професорам П. С. Попкову і В. П. Вельміну. Потім річне наукове стажування в Математичному інституті імені В. А. Стеклова АН СРСР, яке закінчилося в грудні 1953 року успішним захистом кандидатської дисертації.

Але теорія чисел — не єдине захоплення О. І. Бородіна. Читаючи лекції студентам, спілкуючись із ними в позааудиторні години і на іспитах, він звернув увагу на те, що навіть для майбутніх професіоналів — математиків і вчителів — досягнення математики часто не стають їхнім особистим надбанням, не чіпають їхні душі. І Олексій Іванович не міг не реагувати на це. 1956 року він розпочав читати новий для педагогічного інституту курс — курс історії математики. Цей курс він читав практично впродовж 40 років. Проте він не обмежився тільки викладанням цього курсу. О. І. Бородін пише низку робіт, присвячених історії математики. Ці роботи мають два напрями: деякі присвячені історії розвитку окремих розділів елементарної математики («Історія арифметики», «Історія розвитку поняття про число і системи числення», «З історії логарифмів» та ін.). Інший напрям — це роботи про персоналії в галузі математики. Сюди належить книга «Радянські математики», що витримала два видання, і, зрозуміло, написаний у співавторстві з А. С. Бугаєм «Біографічний словник діячів в області математики». Цей словник став настільною книгою шкільних учителів і викладачів математики вищих навчальних закладів, учнів і всіх любителів математики. У цьому напрямі треба відзначити роботи, пов'язані з математиками — лауреатами різних премій, зокрема, премії імені М. І. Лобачев-

ського, Філдсовської премії, яку часто називають «Нобелівською премією для математиків».

Олексій Іванович Бородін пройшов усі щаблі викладацького зростання у вищому навчальному закладі — від асистента до професора, завідувача кафедри, декана факультету. Він завжди був вимогливий до себе і доброзичливий до студентів. Його лекції з вищої алгебри, теорії чисел, історії математики, спеціальних курсів відрізнялися глибиною змісту і блискучим викладом. Вони були дохідливі, переконливі, користувалися незмінним успіхом упродовж багатьох років.

Педагогічну діяльність О. І. Бородіна незмінно відрізняло розуміння необхідності забезпечення студентів якісною навчальною літературою. У роки його педагогічної діяльності Інтернету не було, а ефективно вчитися без навчальної літератури складно. На початку 60-х років примірників підручника з теорії чисел для студентів педагогічних вищих навчальних закладів у достатній кількості не було, і Олексій Іванович створює таку книгу, яка завдяки її якості відразу отримала гриф підручника. Цей підручник витримав три видання, видавався як українською, так і російською мовами. Під час переробки книги автор прагнув посилити ту частину, яка примикає до шкільного курсу математики: адже книга адресувалася майбутнім учителям математики.

О. І. Бородін активно реагував на всі зміни в освіті. Переходить школа на політехнічне навчання в кінці 50-х—початку 60-х років минулого століття — і він створює під своїм керівництвом авторський колектив для написання збірника завдань із математики на базі виробництва. Організуються при вищих начальних закладах підготовчі відділення — і Олексій Іванович разом зі співробітниками факультету створює навчальні посібники з математики для цих відділень.

Вагомий внесок зробив О. І. Бородін у становлення і розвиток Донецького педагогічного інституту, що став потім університетом. Він був деканом фізико-математичного факультету педінституту, організатором і першим деканом математичного факультету Донецького університету, багато років очолював кафедру вищої математики, яка опікувалася підготовкою вчителів у Донецькому університеті. Як завідувач

кафедри, Олексій Іванович багато сил віддавав підготовці вчителів математики. І ця праця для нього була в радість: «Людина самою природою приречена ділитися придбаним з молодшим поколінням», — запевняв учений.

1975 року йому було присвоєно вчене звання професора без захисту докторської дисертації.

Багато часу Олексій Іванович віддавав школярам: хотів, щоб кожен із дитячих років мав захоплення. Він був постійним гостем у школах, брав участь у проведенні обласних математичних олімпіад школярів, його виступи підкорювали юних слухачів захопливими розповідями про математику і математиків. Для школярів він видав декілька популярних книг, серед яких «Основні поняття сучасної алгебри», «Число і містика» та ін.

Олексій Іванович вважав, що становлення вчителя не завершується закінченням вищого навчального закладу. Необхідна постійна робота із самоосвіти. І тут неоцінену допомогу вчителям Донецького краю надавали його публічні лекції, численні статті в обласних і міських газетах із питань історії і методології математики. За велику роботу серед учителів і учнів він був нагороджений медалями «За доблесну працю», «За трудову відмінність», медаллю ім. А. С. Макаренка, нагрудним знаком Відмінника народної освіти республіки, йому було присвоєно звання «Заслужений працівник вищої школи».

Говорячи про життєвий шлях О. І. Бородіна, не можна не сказати про притаманні йому якості. У першу чергу — це його мужність. На підтвердження наведемо один факт, свідком якого був один із авторів цієї замітки.

1956 рік, грудень. Студентам однієї з груп здалися несправедливими дії викладача, і вони відмовилися скласти залік цьому викладачеві. Декан факультету О. І. Бородін після скарги викладача викликає актив групи і так званих «відмовників». Розмова була дуже коротка. «Ви хочете, щоб вас звинуватили в підтримці Угорської контрреволюції?» — такими словами декан зустрів протестантів. Тільки через багато років можна було оцінити ці дії: з одного боку, турбота про студентів, з іншого — величезний ризик, на який ішов декан. А що якби знайшовся хтось, хто повідомив про «відсутність пильності» в керівника факультету? До честі

факультету, таких не знайшлося ані серед студентів, ані серед викладачів.

Неодноразово Олексій Іванович брав на роботу викладачів усупереч думці керівництва. Він мав природжений хист розгледіти в молодій людині її приховані можливості, які потім обов'язково проявлялися. Так, за часів педінституту за його ініціативою були залишені для роботи асистентами три випускники факультету: Є. І. Матросова, В. Ф. Галло, А. К. Сліпенко. Усі вони стали дослідниками, доцентами університету, належали до керівного складу математичного факультету університету.

Приймаючи відповідальне рішення, О. І. Бородін насамперед керувався інтересами справи. 1957 року факультет випустив 6 груп, а набрав, за планами Міністерства, тільки 2 групи. Зрозуміло, що це привело до скорочення викладацького складу. Були звільнені навіть учасники Вітчизняної війни. А найкваліфікованіші викладачі, за наполяганням декана, були збережені для навчального закладу. Подальша робота підтвердила правильність його рішення.

Олексія Івановича завжди відрізняла колосальна працездатність. Про це говорять його численні публікації: ним опубліковані більше ніж 250 науково-методичних робіт. Один із авторів цієї статті слухав лекції О. І. Бородіна, коли він читав курс історії математики вперше. Можна уявити собі, як складно було у той час готувати такий курс. І студенти бачили, що за тиждень між двома лекціями викладачем було написано декілька десятків сторінок тексту. А скільки треба було для цього опрацювати літератури! Тоді нам, молодим людям, навіть важко було уявити, який величезний обсяг роботи був виконаний за короткий час.

Можна продовжити розмову про особисті якості Олексія Івановича. Але головне. Вони були прикладом для молоді, багато студентів намагалися бути схожими на свого дуже шанованого викладача.

Останні роки життя Бородін уже не обіймав керівних посад в університеті, але назавжди залишився неформальним лідером у колективі факультету. Його пам'ятають і пам'ятатимуть численні учні, колеги, усі ті, хто спілкувався та співпрацював із ним.

Видавнича група «Основа» пропонує кілька способів оформлення передплати 2016 року:

1. Замовте скретч-картку.

Картку можна замовити: за тел. (057) 731-96-36, на сайті <http://book.osnova.com.ua>

Активувати картку просто — необхідно дотримувати інструкцій, зазначених на звороті.

2. Оформте передплату через банк.

Сплатіть вартість передплати через будь-який комерційний банк на наш рахунок або оформте поштовий переказ (р/р 26009996107648, відділення №4 ПУМБ, м. Харків, МФО 334851, код ЄДРПОУ 32031438). У додатковій інформації на банківській квитанції зазначте своє прізвище, телефон та індекс передплати за каталогом Укрпошти. Надішліть до редакції (до першого числа місяця, що передує місяцю передплати) копію квитанції про сплату та повну інформацію про себе, а також індекс передплати за каталогом Укрпошти. Тільки за умовичасного отримання вашого листа з квитанціями ми зможемочасно оформити передплату. Якщо ви не отримали номер, повідомте нас про нестачу за телефоном редакції. Нагадуємо, що ви отримуватимете журнали, як зазвичай, через Укрпошту. E-mail для квитанцій: postta@osnova.com.ua Або ви можете роздрукувати готовий (заповнений) бланк квитанції на сплату передплати із сайту <http://journal.osnova.com.ua>. Для цього зареєструйтеся на сайті, оберіть журнал та період передплати. Натисніть «роздрукувати квитанцію».

3. Оформте передплату в будь-якому відділенні Укрпошти.

4. Оформте електронну передплату з книжковими додатками або без на сайті <http://journal.osnova.com.ua>.

Для цього зареєструйтеся на сайті. Оберіть вид передплати — «електронна», журнал та період.

Передплатні індекси:

1 01650

3 випуски журналу на місяць

2 01651

3 випуски журналу на місяць + книжковий додаток на місяць

3 95932

3 випуски журналу на місяць для передплатників на 6 місяців

5 37055

3 випуски журналу на місяць + книжковий додаток для передплатників на 6 місяців

5 49679

3 вип. журналу «Математика в школах України» + 1 вип. журналу «Математика в школах України. Позакласна робота» на місяць

6 Електронна передплата

pdf-статті на сайті <http://journal.osnova.com.ua>

Передплатний індекс	Кількість виходів в місяць	3 місяці		6 місяців	
		поштовою		поштовою	
01650	3	125,00		250,00	
01651	3 + книжковий додаток	150,00		300,00	
95932	3	ПІЛЬГОВИЙ		200,00	
37055	3 + книжковий додаток	ПІЛЬГОВИЙ ПЛЮС		250,00	
49679	4 (3 вип. журналу «Математика в школах України» + 1 вип. журналу «Математика в школах України. Позакласна робота»)	135,00		270,00	
Електронна передплата		87,50		175,00	
Електронна передплата + книжковий додаток		105,00		210,00	

Залишайтеся зі своїм улюбленим журналом упродовж усього року!

Передплату можна оформити: за тел. (057) 731-96-35, (067) 572-30-37; на сайті <http://journal.osnova.com.ua>; у будь-якому відділенні Укрпошти або у регіонального представника у вашому місті.

ОСНОВА
ВИДАВНИЧА ГРУПА

Комплект журналів ВГ «Основа» (індекс — 01631)

01654	Управління школою
90811	Виховна робота в школі
08402	Вивчаємо українську мову та літературу
68766	Вивчаємо українську мову та літературу. Позакласна робота
90814	Зарубіжна література
01656	Англійська мова та література
68764	Англійська мова. Усе для репетитора
01650	Математика в школах України
08417	Фізика в школах України
68761	Фізика в школах України. Позакласна робота
08408	Історія та правознавство
68762	Історія та правознавство. Позакласна робота
08405	Географія
90807	Економіка
01660	Біологія
68765	Біологія. Позакласна робота
01658	Хімія
68763	Хімія. Позакласна робота
08412	Початкове навчання та виховання
37064	Класному керівнику
37063	Інформатика в школі
37071	Фізичне виховання в школах України
37067	Мистецтво в школі
37068	Трудове навчання в школі
37059	Завучу. Усе для роботи
37070	Шкільному психологу. Усе для роботи
49671	Математика в школах України. Позакласна робота
49672	Основи здоров'я
49673	Педагогічна майстерня
49677	Шкільний бібліотекар
49670	Логопед
89476	Вихователю ГПД. Усе для роботи

До складу комплекту не входить

01652	Русский язык и литература в школах України
90810	Англійська мова в початковій школі
95929	Дошкільний навчальний заклад
37061	Зростаємо разом
37062	Растем вместе
37069	Німецька мова в школі
49674	Позашкільна освіта
86364	Дитина з особливими потребами. Інклюзивна освіта. Дефектологія. Корекційна педагогіка
86365	Початкове навчання та виховання. Наочні та дидактичні матеріали

«Математика в школах України».

Три випуски на місяць, індекс 01650

«Математика в школах України»

з книжковим додатком. Три випуски на місяць плюс книжковий додаток, індекс 01651

Засновник ТОВ «Видавнича група "Основа"»

Свідоцтво серія КВ № 6333 від 10.07.2002 р.

Головний редактор Ірина Маркова

Заступник головного редактора Ганна Новак

Редакція може не поділяти точки зору автора. Авторі публікації відповідають за достовірність фактів, цитат, власних назв. Відповідальність за рекламну інформацію несе рекламодавець. Рукописи не рецензують і не повертаємо.

Адреса для листування: 61001, м. Харків,

вул. Плеханівська, 66, «ВГ "Основа"», редакція журналу

«Математика в школах України». Тел. (057) 731-96-33

e-mail: math@osnova.com.ua

Якщо не отримуєте журнали, телефонуйте: (057) 731-96-36

З питань замовлення книг:

(057) 731-96-35, postta2@osnova.com.ua

Рекламний відділ: (057) 731-96-34, reklama@osnova.com.ua

Адміністратор сайту: (057) 731-96-33, site@osnova.com.ua

WWW.OSNOVA.COM.UA

Виготовлено в друкарні «Триада Принт», м. Харків, вул. Киргизька, 19.

Підписано до друку 25.03.16. Формат 84x108/16.

Папір друкарський. Гарнітура «Шкільна». Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 8,4. Наклад _____ прим.

Зам. 16-04/01-01.

Всі права захищені. Будь-яке відтворення матеріалів або фрагментів із них можливе лише за наявності письмового дозволу ТОВ «Видавнича група "Основа"»

© ТОВ «Видавнича група "Основа"», 2016 р.